

Összeállító: PAPP ZOLTÁN

Összeállítás ideje: 1971.

TART.: EGT FALUSI PORTA TÖRTÉNETE
CSURGÓ KÖZSÉGEBEN

10 lap, 7 rajz, 9 féo

Földrajzi mutató: CSURGÓ

Statisztikai mutató: $\frac{X}{I}$
 $\frac{XI}{I}$

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

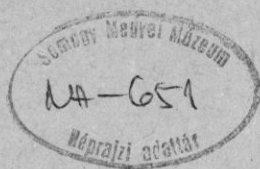
LELTÁRKÖZS

ÁTVEVETVE AZ EGYSÉGES LTK. 1924-es TETÉLE ALÓL

V/ 5 / 63-74

RIFTL-ROHAI MUSEUM KAPCSOLAT

1924

EGY FALUSI PORTA TÖRTÉNETE

Ósurgó Községben

(XVIII.—XX. sz.)

Papp Zoltán

A kenti helyi, Veszprémi Érsegi Püspökségi Szék-
könyvtárak 1. évfolyamának tagja és
a Ósurgó Községi Széköt tagja.

V/5/63

RIPPL-RÓNAI MŰZEUM KAPÓSVÁR

1924

EGY FALUSI PORTA TÖRTÉNETE

CSURGÓ KÖZSÉGBEN

PAPP ZOLTÁN

Vendéglátóipari Szakközépiskola
Keszthely, I. osztályos tanulója-
nak munkája.

Egy falusi porta története Csurgó községben.

Csurgó Somogy megye déli részén, a Dráva közelében található. Ott, ahol a Zalaából lenyúló észak-dél irányú dombok, a Dráva síksága és Belső-Somogy enyhén lenkás tájai találkoznak. Változatos felszíni határa lösz; áradmányos és homokkal kevert lösztalajból áll.

E jó termőföldű határban gazdag erdőségek pompáznak és ezer éve elismert állattenyésztő terület. Gazdagon terem minden mezőgazdasági növény. Kedvező éghajlata miatt még a mediterrán növények is szép számmal megtalálhatók. Gyakori a szelidgesztenye, naspolya, a liliumfélék, sőt még a vadciklámen is a déli lejtőkön.

Községünk vidéke már a rómaiak idején is lakott terület volt. A közeli Zákány község határában római-kori település nyomaira bukkantak. Falazótéglák, fűtőtetek és tetőfedő téglák kerültek a felszínre. Csurgóról az első írott emlék I. István idejéből való. A zalavári opátság alapítólevelében Csurgó pascjővedelmét Zalavárnak rendelte a király.

Hiteles adatok bizonyítják, hogy III. Béla 1193-ban a székesfehérvári János-lovagoknak adja, akik 1226-ban már rendházzal rendelkeznek Csurgón.

II. Endre oklevele szerint a település a királyi kenészek földje. Még ismeretes a legenda, amely szerint IV. Béla a tatárok elől menekülve megpihent a Csurgós-kút-forrásnál /ma Máriaáskút/.

1405-ben Zsigmondtól városi kiváltságot kapott.

A XVI. században Török Bálint tulajdona. Miután ő török fogságba esett, Csurgó a Zrinyieké lett. A Zrinyi család Csurgót a Wesselényi féle összeesküvés miatt vesztette el. Ezután Csurgó a királyi fiskusra szállt.

Szigetvár eleste után Csurgó is török kézre került. Ekkor csaknem teljesen elpusztult. Véglegesen csak 1690-ben, Konizsa visszavétele után szabadult meg a törököktől.

1701-ben I. Lipót Csurgó várát leromboltatta, és 1715-ben caupán 14 háztartást irtak össze itt.

1733-ban Csurgó Festetics Kristóf tulajdona lett, aki nagy lendülettel látott hozzá a gazdaság kiépítéséhez. A megszigorított robot miatt jobbáglázadás törki. Festetics Kristóf csak nehezen tudott majorkájából elmenekülni. Végülis tulerővel leverték a felkelést. Vezetőit: Cserti Györgyöt, Szalai Jánost, Kasza Jánost kivégezték.

Festetics György folytatta a korszerű majorek építését.

1792-ben Hegyvátky János és Sárközy István ösztönzésére felépítette a megye első gimnáziumát, amelyben az 1799/800-es tanévben Csokonai V. Mihály is tanított. Ez az épület adott helyet Somogy első tanítóképzőjének is az 1860-es években, amíg az önálló épületet nem kapott.

A község gyors fejlődésnek indult.

1898-ban lenfeldolgozó üzem alakult, ami ma már igen jelentős faipari központ.

1908-ban megindult az áramszolgáltatás az új áramfejlesztő telepről.

1910-ben tejesövetkezet jött létre. Ez volt az alapja a ma Európa-hírű sajtgyárnak.

Csurgó mindig vezető helyet foglalt el a környék gazdasági és kulturális életében.

1850-től járási székhely 1970-ig. Jelenleg negyközség, továbbra is megtartva vezető szerepét.

A felszabadulás óta a faüzem korszerű nagyüzemmé fejlődött. Az újonnan létrejött Napsugár KTSZ. termékeit Európaszerte ismerik. A tejüzem termékeit is rengeteg országba exportálják.

A Zrínyi Mezőgazdasági Termelőszövetkezet 10.000 hekt. hold földön gazdálkodik. Fejlett növénytermesztés, szakszerű állattartás folyik. Felszámolódnak a kisparaszti gazdaságok.

Rohamosan átalakul a falu arculata. Lebontják a gazdasági épületeket, nagyobbítják, korszerűsítik a lakóházakat, és ma már virág nyílik az udvarokon ott, ahol eddig a kocsik forgolódtak.

1971. májusában lebontják Csurgó utolsó zsuppos házat, amely ma még füstökonyhájával, nestergerendás szobáival a múlt emlékét idézi.

Csurgó község, mint településforma az évszázadok folyamán állandóan alakult. Legrégibbi része északon található az ugynevezett Óváros. Itt feltételezzük a műemlékké nyilvánított templom közelében az 1226-ban már meglévő rendház helyét. Itt volt a régebbi major. Egy ma is meglévő, tornyos lakóház még a Zrínyieké lehetett. Itt vannak a ma is használatban levő nagy magtárépületek a Festeticsek korából.

A XVIII. sz. második felében, a major átalakításával a falu rohamos fejlődésnek indult. Növekedett a lakott terület is. Erre az időre tehető az óvárosi résztől D.K. felé nyúló Besekuti utnak a kialakulása. Csurgó utolsó zsuppos háza itt, a 33-as sz. előtt található.

A ház jelenlegi tulajdonosa Fekete János 23 éves. A Marics család leszármazottja, Marics Erzsébet fia. Szülei, nagyszülei elbeszélésciből emlékeznek a családra és a porta történetére.

A visszaemlékezések szerint a 31-es és 33-as sz. telek egyben volt idős Marics Ferencné. Együttes nagyságuk 2 magyar hold. /1.sz. melléklet/

Ezen a területen állt a két egyenlően megépített lakóház. Építési idejére nem emlékeznek, mert azok a családtagok, akiket a jelenleg élők ismertek, már ebben a házban születtek. Adatok alapján, visszakövetkeztetve feltehető, hogy a XVIII. század végén épült.

Alapja 4; lábazata 5 sor téglá. A sok szalmával kevert, sárga agyagból vert falának

vastagsága 6,8 cm
magassága 280 cm
külső hossza 900 cm
belső szélessége 650 cm

A szobák 27,7 m², a konyhák 10,6 m² alapterületűek.

A falakban faanyag sehol sincs. A tetőszerkezet fa és zsuppal fedett.

Az udvaron volt a nagyméretű istálló és a pajta épülete. Vázát keményfa-gerenda alkotta, a falakat sárral betapasztott vesszőfonat. A teteje ennek is zsuppal volt. A tűzveszély miatt épült kb. 60 méterre a lakásoktól; mérete sokkal nagyobb volt ezeknél. 20-24 db állatnak volt benn helye.

A pajtarésznek is rendkívül nagy tere volt. Szénával megrakott kocsival is be lehetett hajtani. A szénát egy erős állványzat tetejére rakták. Alá még szerszámok, gazdasági felszerelés, rengeteg burgonya, vagy más termény fért.

A két fő-épület közötti területen voltak a sertés és baromfiólak.

A lakásba egy kis nyitott előtéren keresztül juthatunk. Innen nyílik a lakószoba, és külön a füstökonyha 4 részes ajtója.

A lakószoba 30 m² alapterületű / 6x5 m/. Belső magassága 2,45 m. 3 ablak világítja meg, egyenként 90 x 94 cm. Az ablakok duplák, keretük jó állapotban van. Valószínű: a múlt század végén felújították. Az ajtó mérete: 91x165 cm. A padlózat vertföld. A mennyezet padlásdeszkás, mestergerepdás, meszeletlen. Sötétbarnára elszíneződött.

A konyha ajtójának 2 alsó és 2 felső szárnya külön-külön nyílik. Együttes nagysága 90x168 cm. Kémény nem volt; a füst a ritkára hagyott padlásdeszkák között távozott a padlástérbe, és onnan a szabadba.

A sütés a kemencében, a főzés a szabad tűznél és az üstházban történt. A főzéshez ún. /három/lábat használtak, amelyre ráhelyezték a vas vagy cserépedényt. A tűzhely falában egy tűzelőnyílás is volt. Ezen keresztül fűtötték a szobai mázas cserépkályhát /2.sz. melléklet/.

A lakószobák berendezésének pontos leírására már nem emlékeznek, de semmi különlegesen készített, beépített fekvőhely nem volt. Az egyszerű ágyakból, asztalból, tulipános ládából, tálakból és a mázas cserépkályhából állt a szokásos berendezés.

Ehhez a portához tartozott a 24 hold szántóföld, 5 hold rét és 3 hold erdő. Ezen a területen gazdálkodott az idős Marics Ferenc. A szántóföldeken gabonaféléket, kapor és ipari növényeket termelt. Az ipari növény a kender és a len volt. Ebből látták el az asszonyok -szorgalmas munkájuk eredményeként- ruhacsmivel az egész családot.

A szántóföld nem volt egy helyen; hanem a Sárgátyja-dűlőben, Kulupácsban, Csicskár-mezőn, Pap-dűlőben, és a Rétföldön szétszórva.

Állatokat tartottak. A két pár ló mellett 10-16 db szarvasmarhájuk volt tejelésre, és az olaszoknak eladásra. Volt egy, vagy két anyakeca /göbe/, és ezek szaporulatát nevelték, hizlalták. A baromfiak közül csak tyukot tartottak. Libával, kacsával, méhekkel ők nem foglalkoztak.

1891-ben idős Marics Ferenc fiai: János és Ferenc felnőttek. Szüknek bizonyult a meglevő lakás, ezért a kétholdas telket hosszában megosztották. Az öreg házban maradt az idős Marics Ferenc és János nevű fia a családjával- István és János nevű fiával.

A telek üres felére a családi ház mintájára újabb két lakást építettek: Ferenc és növekvő fiai: az ifju Ferenc és István részére /3.sz. melléklet/.

Ez az épület már téglából épült, zsufffedéllel, de a konyha szabadkéményes volt /4.sz. melléklet/.

Az élelmiszerek tárolására kamrát nem építettek, ezért ezeket a padláson és a konyhában tárolták.

A gazdasági épületeket a telek megosztása után egyideig még közösen használták.

1895-ben épült az ifjabb Marics Ferenc portáján az új istálló téglából, zsufffedéllel. Az ő telkére esett még a századfordulón emelt ugyancsak zsufffedeles pajta.

Idős Marics Ferenc a földterületet is megosztotta fiai között. Így a továbbiakban már kisebb birtokon gazdálkodott egy-egy háztartás. De életmódjukban különösebb változás nem állt be. Dolgoztak, takarékoskodtak, hogy a szükség megélhetésük mellett fedezni tudják az építkezés költségeit.

Ifjabb Marics Ferenc fiainak életében a lakás berendezése, az 1900-as évek elején, már másként alakult. A szobák ekkori berendezése:

2 ágy, 1 sarokpad asztallal, 1 szublót,
tulipános láda, fogas, tálek a falon, esetenként bölcse.

A konyhában néhány könnyen elmozdítható butorderab volt. Legtöbbször házilag készített kis székek, ugyanolyan, csak nagyobb vizespad, és még nagyobb asztal.

Az edényeket a kemence tetején, később házilag készített polcon, vagy lábbonálló, un. telázzsin tartották / 5. sz. melléklet /.

1924-ben az újabb házat áttelekítják. A szuppfedél helyére cserepet raknak. A konyhát is korszerűsítik. A kemence az épület végéhez ragasztott kis kamrába kerül. A szabad tűzhelyet felváltja a rakott tűzhely 2 sütővel. A mennyezetet lepedlászolják, és kamrát alakítanak ki a konyha belső felében. - A nagy változás oka az, hogy férjhez megy Marics Ferenc lányát Katalin. Férje a régi házban lakó ifjabb Marics János fia István, tehát második unokatestvérek. Továbbra is mezőgazdasági munkával foglalkoznak.

Az 1924-ben áttelekített lakás belső képe így változott ismét / 6 sz. melléklet /.

A telkeket a harmincas években ismét megosztották. Kisebb telekrészek; kevesebb szántó, rét, erdő jutott minden családtagnak. Az eredeti 2 holdas telek ekkor már 4 gazdáé. Közben a lányok is férjhezmentek. Ők az apai földből csak akkor jussoltak, ha nem volt fiútestvérük, általában kifizették őket.

A telek négyfelé osztásával újabb építkezések következtek. /7 sz. melléklet/

A zsuffedeles gazdasági épületeket átalakították, majd egy tüzeset alkalmával, 1959-ben teljesen eltűnt az udvarról az ősi pajta és istálló épületének még meglevő része. Helyét újabbak foglalták el.

Az 1895-ben épített zsuffos istállót is lebontották, és átépítették a kornak megfelelő formában. Ma azonban a már újabban épített istállók, és pajták is kihasználhatlanul hevernek. Többségük faház, baromfi-nevelőhely, lomtár.

Jelenleg a régi háznak már csak az udvar felőli /belső/ végét találjuk meg. Az utcai részét 1965-ben lebontotta Marics Erzsébet, Fekete Istvánné. Férje termelőszövetkezeti tag. Háztáji gazdaságában már csak sertést és baromfit tart. A tesz-ben elégedett. Keresete lehetővé tette, hogy a 200 éves múlttal bíró öreg házat lebontsa, a helyére csinos, kétszobás-komfortos lakást emeljen. /8.sz. melléklet/

A fia, János az érettségi után a cipész szakmát tanulta. Jelenleg technikumba jár, és a helyi ipari termelőszövetkezet cipészrészlegének fiatal vezetője. Az idén az ő nevére szállt a régi ház udvari része, amelyet a 84 éves Marics Józsefnétől 1970 végén vettek át.

Jelenleg a kis ház üresen áll. Várja a sorsát. Lebontják. Mit is csinálnának vele?

Az új ház a nehéz betonnalappal terjeszkedni akar. Kell a hely, a fejlődés. A fiatal János hamarosan nősül.

Lessen lebontják a pajtákat, istállókat. Nem lesz rájuk szükség. Változik az életforma, mások az igények.

Az újabb ház utcai fele már többször gazdát cserélt. Most Gedanecz Lajos tes.teg lakik benne. Háztáji gazdaságában sertést, néhány baromfit, nyulat tart.

Az udvaron végigcátálva látjuk még a mult emlékeit. A rozsdásodó ekét, boronát, a pajta oldalára akasztott jármot, gereblyék /gráblák/ sorozatát. Tüszre aprítják a kocsiszánt, muzeumba kerül a szövő-fonó felszerelés.

Két évszázad több generációjának súlyos gondja, fáradtságos munkája tapad a telek minden talpéletnyi földjéhez. Minden tégláért, ezerszámúarábért emberek verejtékeztek, családok nélkülöztek, szűkölködtek.

Most mindez fölösleges. Fölösleges, mert elavult. Ma a tes-ben ezerholdakon, lécerők ezreivel dolgoznak. A tegok keresete megason felülmulja az epró földcsikokon életüket tengető kisparasztok jövedelmét.

Erre emlékeztek vendéglátóink. Ők még élő, mindentudó tanui Csurgó utolsó zsuppos háza történetének.

Összeállította: Papp Zoltán
VSEK I.éves tanulója.

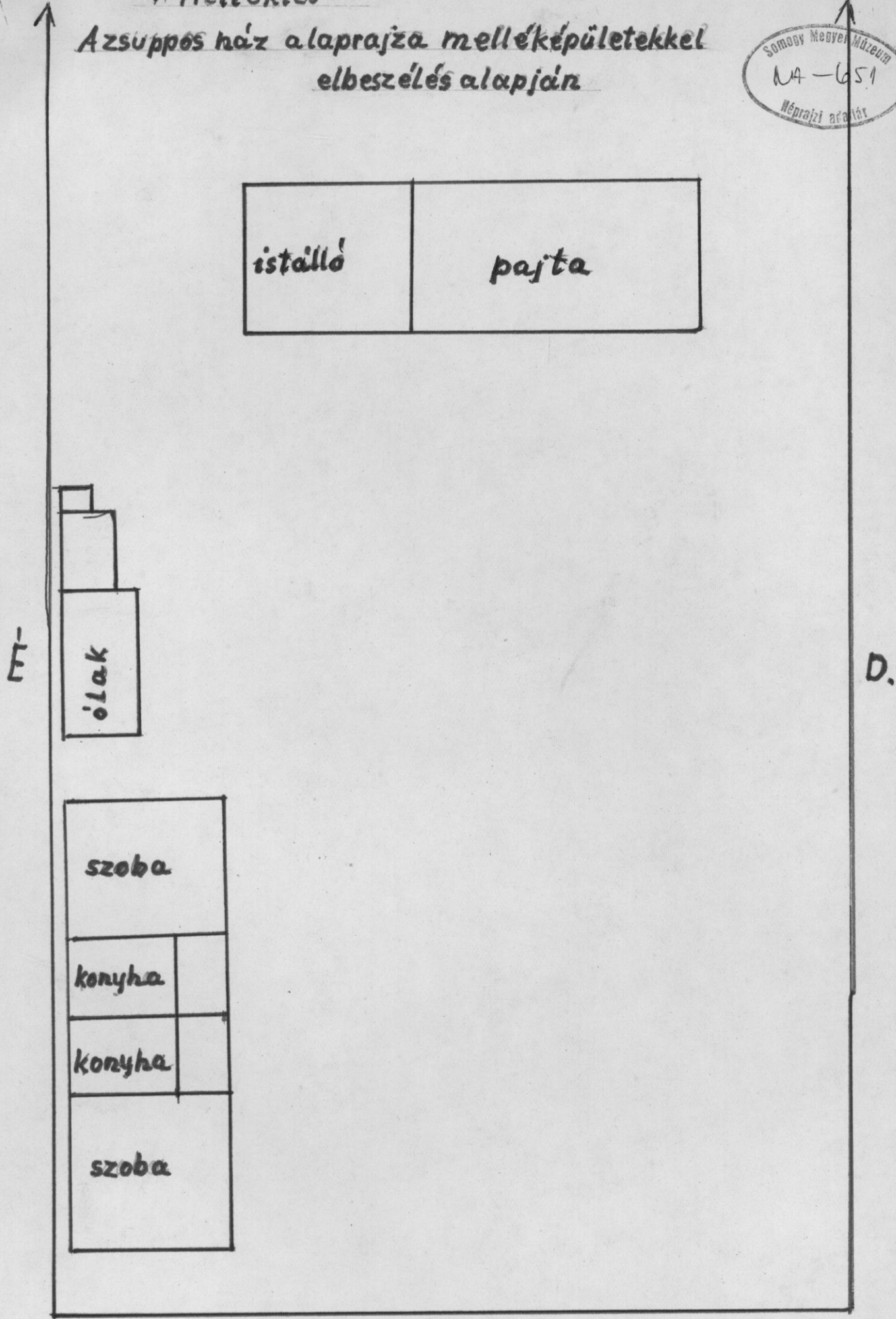
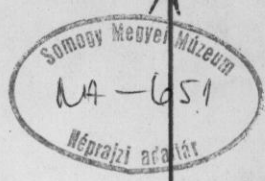
Adatszolgáltatók: Fekete István 76 éves
csurgói tes.teg, /Merics
Erzsébet férje,
özv. Merics Istvánné 80 éves
csurgói háztartásbeli.

Felhasznált forrás: a csurgói helytörténeti
szekción adataira.

V/5/64

1. Melléklet

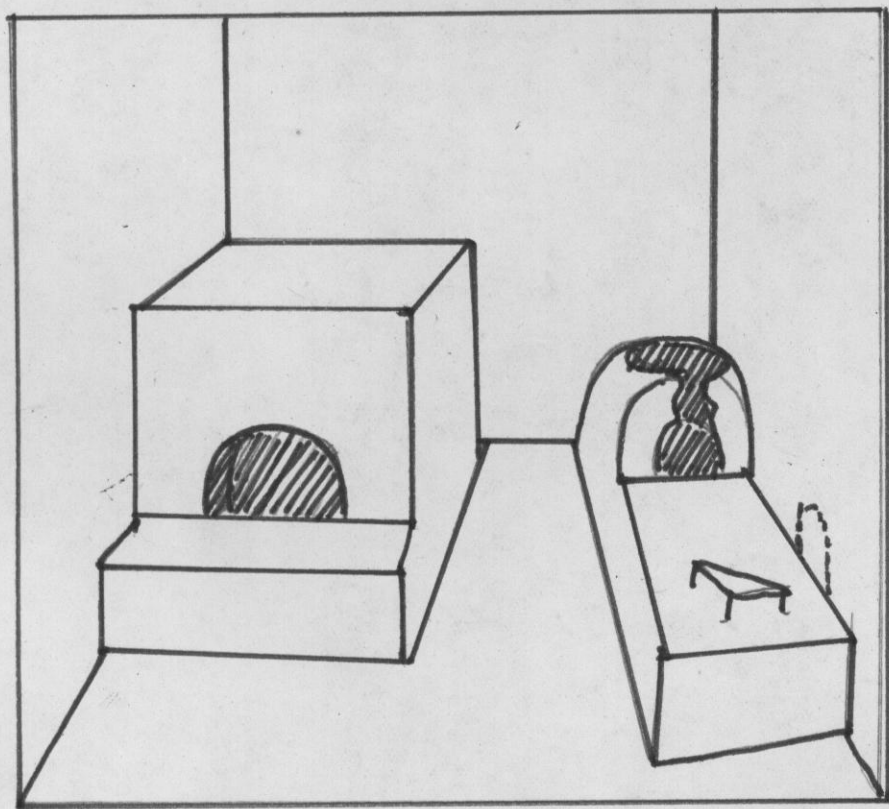
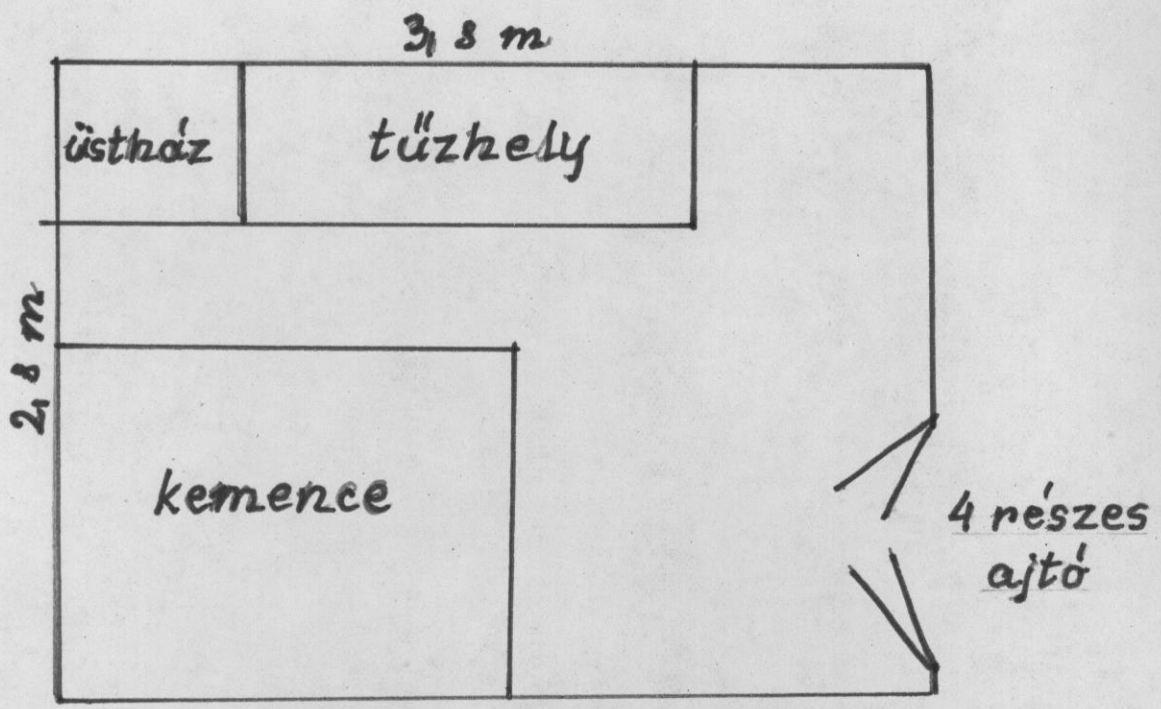
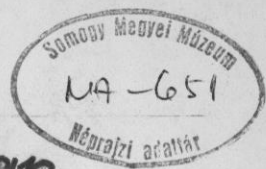
Azsuppos ház alaprajza melléképületekkel elbeszélés alapján

Basakuti u. 31-33 sz. 2 holdas telek

2. Melléklet

Azsuppos ház meglévő részének konyhája jelenlegi formájában

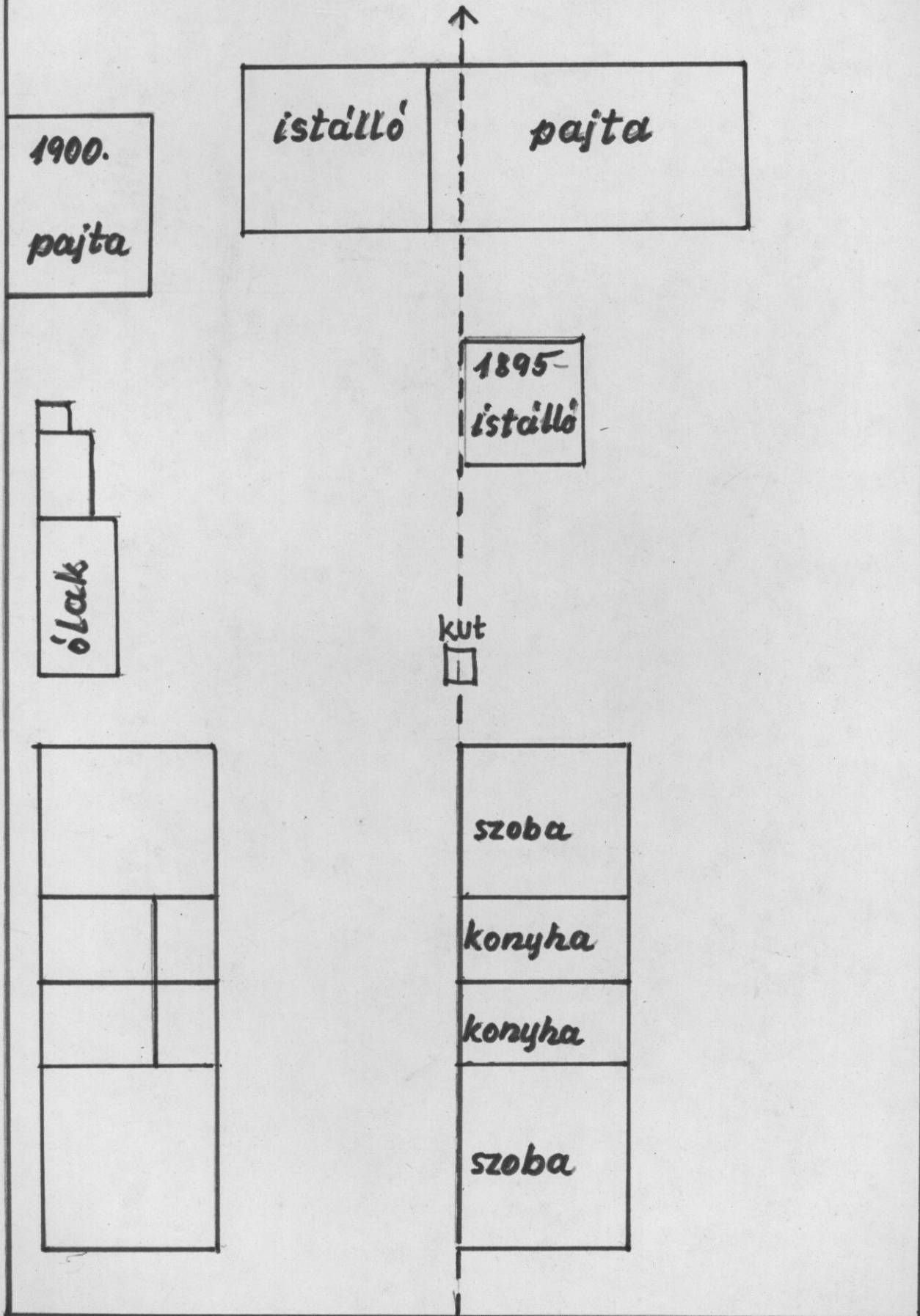

V/5/66.

3. Melléklet

1891 után a megosztott telek

Somogy Megyei Múzeum
 NA-659
 Néprajzi és Emléktárgygyűjtemény

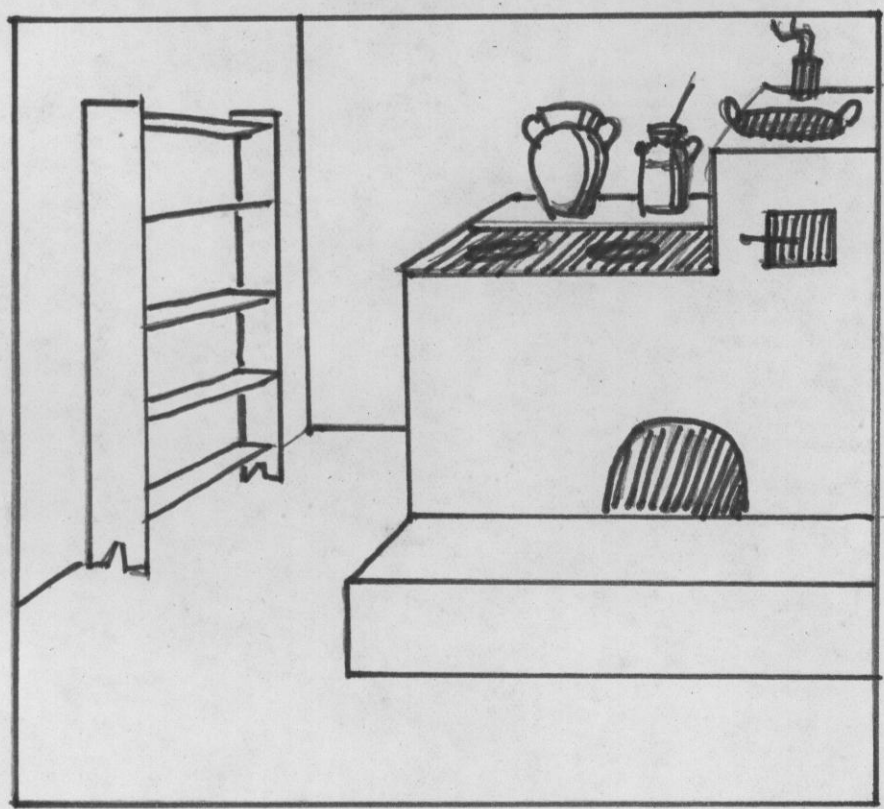
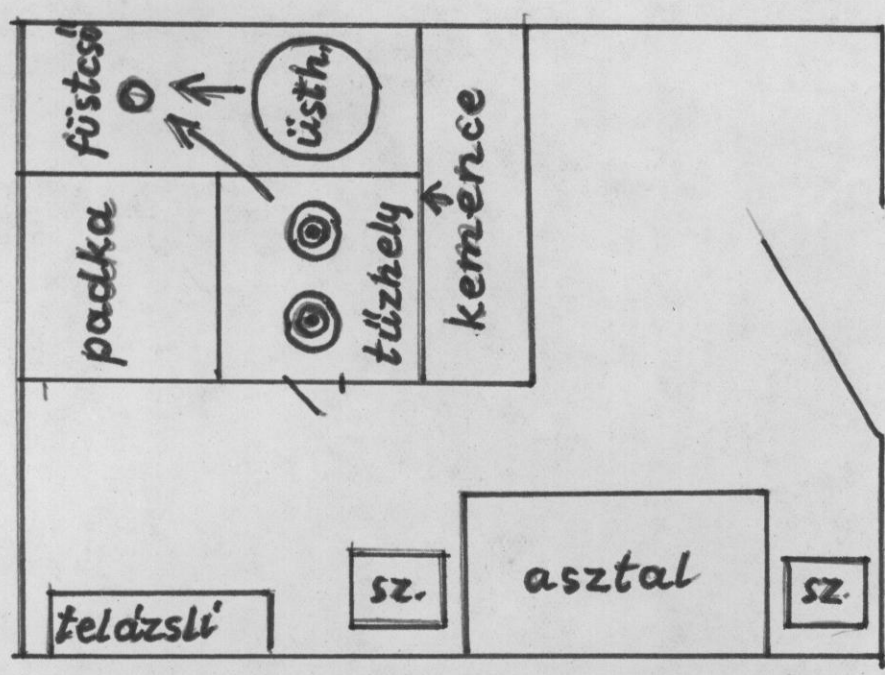
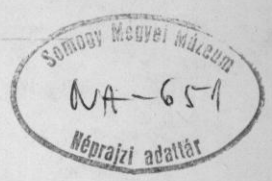
33 sz.

Basakuti u.

31 sz.

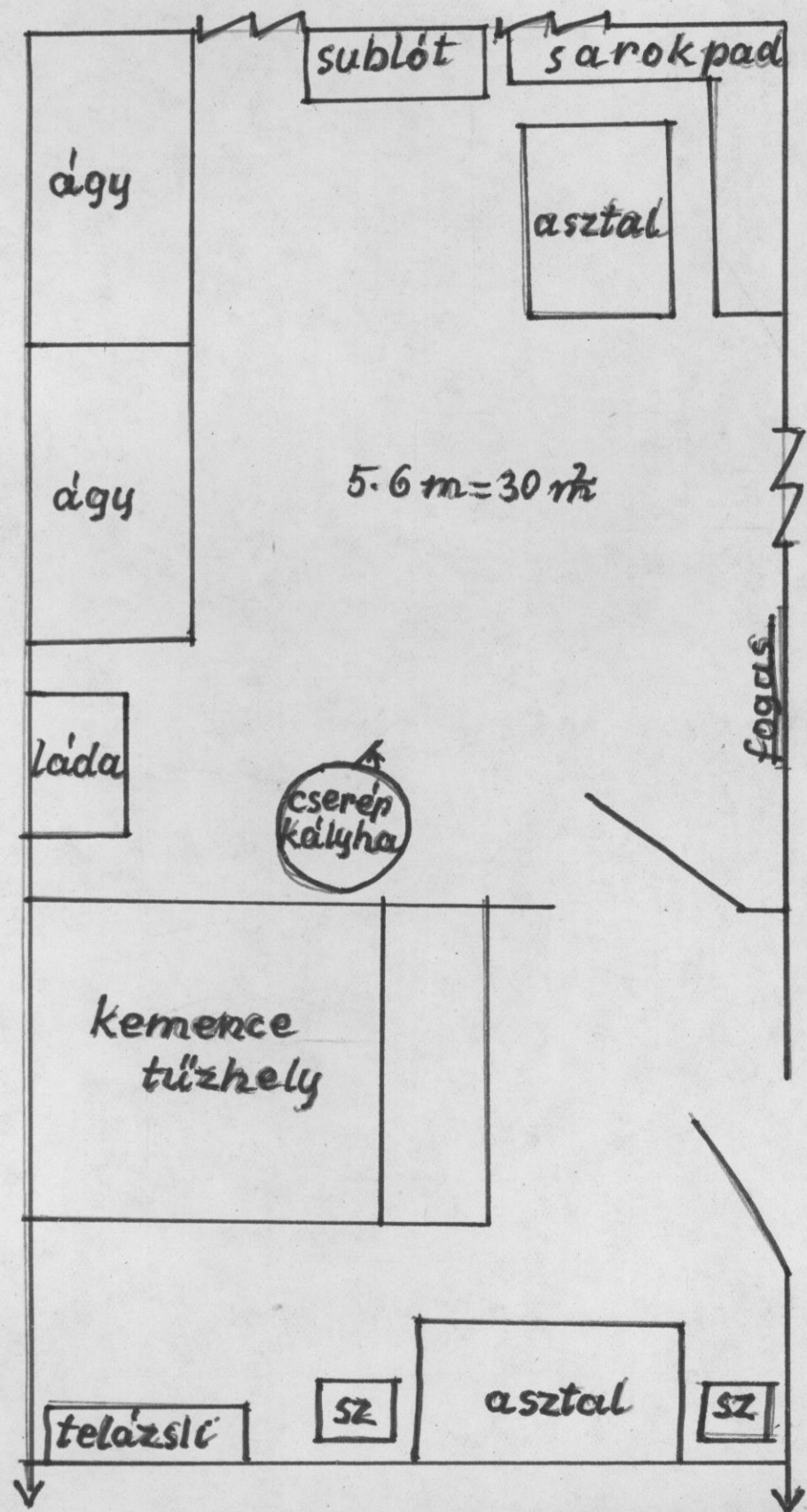
4. Melléklet

A 31.sz. alatt lévő új ház konyhája átalakítás előtt 1891-1924-ig, elbeszélés alapján.

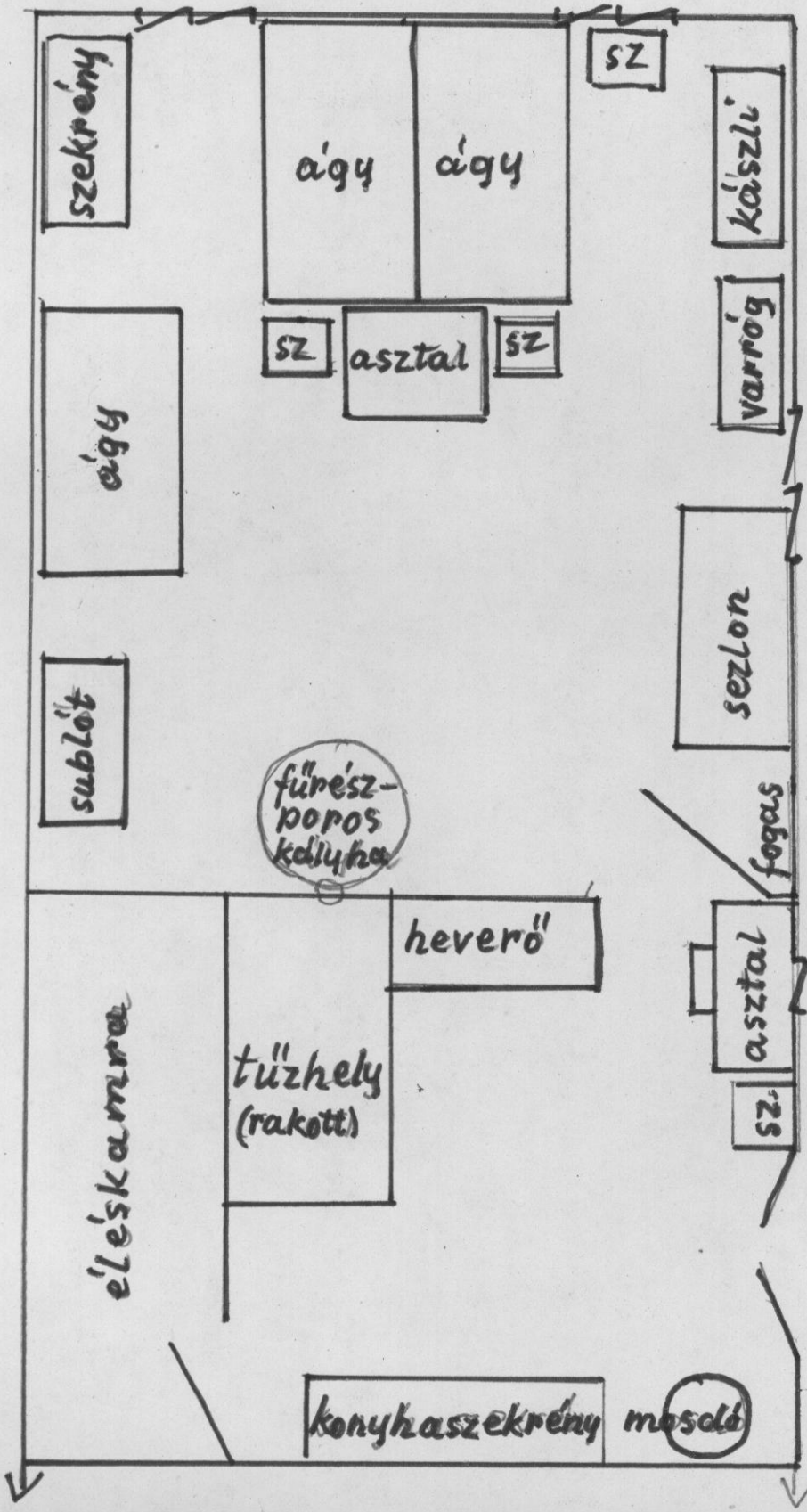
5. Melléklet

A 31sz alatt lévő ház berendezése 1891-1924-ig elbeszélés alapján

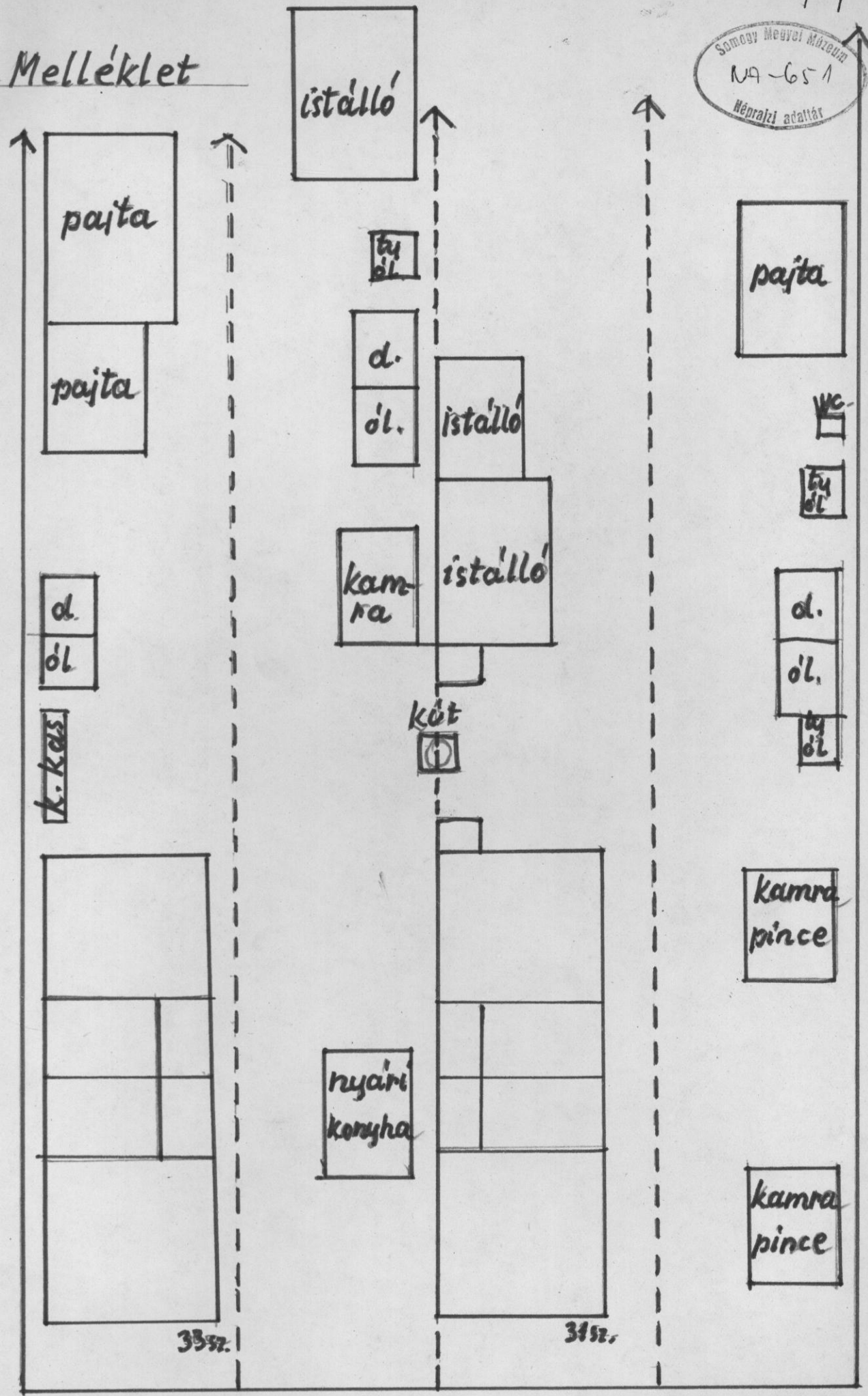
6. Melléklet

A 31 sz. alatt lévő ház, Marics Istvánné lakása
átalakítás után, 1924-napjainkig

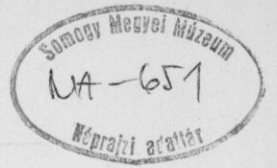
7. Melléklet

Somogy Megyei Múzeum
 MA-651
 Néprajzi adattár

Atelket az 1930-as években 4 részre osztották

V/5/71

Azsuppos ház

szobareészlete

udvari vége

2

V/5/72

Somogy Megyei Múzeum
MA-651
Múzeumi osztály

A füstöskonyha

mennyezete

bejárata

falrészlete

3

V/5/73
Néprajzi Múzeum
MA-651
Néprajzi adattár

A 31.sz telek

udvar részlete

lakóépülete

4

v/5/74
Somogy Megyei Múzeum
UA-657
Néprajzi adattár

A 33.sz. telek

udvarrészlete

a lakóépületek mai képe